

Maša Oliver

RAZSTAVA GRIMMOVE PRAVLJICE V SLOVENSKIH PREVODIH V NUK

Tako kot v marsikateri kulturni ustanovi smo se letos tudi v Narodni in univerzitetni knjižnici Ljubljana spomnili na prvo izdajo pravljic bratov Grimm *Kinder- und Hausmärchen* (1812, 1815). Ob tem imenitnem jubileju, mineva namreč 200 let od prve izdaje *Hišnih in otroških pravljic*, smo pripravili razstavo z naslovom *Grimmove pravljice v slovenskih prevodih*. Razstava je bila na ogled v Plečnikovem hodniku od 20. avgusta do 28. novembra 2012.

Temeljila je na slikovitem prerezu bibliografije slovenskih prevodov in izdaj pravljic bratov Grimm, ki je v resnici nastajala skorajda eno leto. Bibliografijo je vestno in natančno sestavil kolega Tomaž Bešter iz Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana in bo izšla kot del suplementa revije *Knjižnica* v prihajajočem letu.

Na razstavi je bilo v sedmih vitrinah predstavljeno gradivo, za katerega smo ocenili, da je odigralo pomembno vlogo pri recepciji Grimmovih pravljic pri nas. Prva vitrina je bila namenjena predstavitvi revijalnih oziroma časopisnih objav pravljic bratov Grimm, saj so se po doslej znanih podatkih prvi prevodi pojavili v slovenskem časopisju konec romantike. Legenda z naslovom *Ubogi in bogatinc* je bila objavljena v dveh delih v *Pravem Slovencu* leta 1849. Do časa po drugi svetovni vojni, kar obsega slabih sto let, so prevladovale časopisne objave. Pravljič niso objavljali le časopisi, namenjeni mladini (*Vrtec*, *Mladinski list*), temveč so našle mesto tudi v časopisih, namenjenih odraslemu bralstvu, npr. v *Jutru* (*Mlado Jutro*), Bleiweisovih *Kmetijskih in rokodelskih novicah*, *Ilustriranem glasniku*, *Našem glasu*, *Slovincu* ... Najpogosteje prevajalec ni bil naveden. Dokler ostaja avtorstvo prvih prevodov neznano, lahko za prvo znano prevajalko, ki je domnevno prevajala iz Grimmovega izvirnika, štejemo Lujizo Pesjakovo (*Rudeča kapica*, *Vertec*, 1875, let. 5., št. 2). Po vojni je glavno vlogo pri revijalnih objavah Grimmovih pravljic prevzela revija *Ciciban*, ki je s prvo objavo *Trnuljčice* nakazala naklonjenost kakovostnemu prevodu in prepričljivi likovni podobi. Pravljičico je prevedla Mimi Malenšek, ilustriral pa Evgen Sajovic (*Ciciban*, 1950–51, št. 3).

V drugi in za snovalce razstave morda najzanimivejši vitrini, smo predstavili prve prevedene knjižne izdaje pravljic bratov Grimm. Pri selekciji gradiva za to vitrino smo imeli kar precej težav. Dosegljivi in preverljivi bibliografski podatki glede knjižnih izdaj s konca 19. stoletja, ko so začele izhajati prve samostojne

knjižne izdaje Grimmovih pravljic pri nas, so zelo skopi in redki. Že v samem gradivu težko zasledimo podatke o izvirniku, prevajalcu itd. Vemo, da so različice Grimmovih pravljic obstajale in bile zapisane že mnogo prej, preden sta jih zapisala nemška brata v obdobju romantike. Zato je bila pri odkrivanju resničnega »avtorstva« oziroma zbiratelja in zapisovalca iskreno dobrodošla pomoč stroke. Korenine določenih pravljic smo tekom mesecev skupno razvozljavali dr. Milena Mileva Blažič, dr. Monika Kropelj, urednik Andrej Ilc ter avtorja bibliografije in razstave. Pri tem so se pojavljale nove, še neznane izdaje, tako da se je vsebina te vitrine spreminjala celo medtem, ko je bila razstava že na ogled. Glede na slovensko bibliografijo in trenutno dosegljive vire so prve knjižne izdaje, ki so domnevno črpale iz Grimmovih izvirnikov, izhajale v letih 1879 in 1880. Med njimi je izšla tudi knjižica *Rdeča kapica* (V Ljubljani: Kleinmayr & Bamberg, 1880), izvod katere danes hranijo v Mestni knjižnici Ljubljana. Knjižica je opremljena z barvnimi ilustracijami, vendar prevajalec tudi tu žal ni naveden. Zaradi varnostnih razlogov ter pogojev hranjenja knjižnega gradiva smo na razstavi predstavili le kopijo notranje naslovnice te knjižice.

Deloma v drugi, predvsem pa v zadnji, šesti vitrini, so bili predstavljeni tisti slovenski prevodi, ki so se zgledovali po Grimmovi t. i. »mali« in »veliki« izdaji pravljic. Gre za izdaje, ki so slovenskim bralcem radodarno ponudile v branje širši izbor pravljic, obenem pa še danes veljajo za ključne prevode Grimmov v slovenski jezik. Prvi obsežnejši prevod smo Slovenci dobili leta 1932. Štirideset najbolj uveljavljenih pravljic je prevedel Alojzij Bolhar. Leta 1954 je izšel nov, originalu zvest in za dolga leta vzorčen prevod Frana Albrehta v knjigi z naslovom *Žabji kralj in druge pravljice*. Albreht je izbral za prevod 55 pravljic, ki so kasneje izšle v priljubljenih zbirkah Kondor in Zlata ptica. Bolharjev in Albrehtov prevod sta bila kljub obsežnosti izdaj le izbora. V celoti je »velika izdaja« Grimmovih pravljic v slovenščini prvič izšla šele leta 1993 v prevodu Polonce Kovač, in sicer v dveh knjigah z izvirnimi ilustracijami. Ob letošnjem jubileju je Mladinska knjiga pripravila novo izdajo izbranih Grimmovih pravljic z naslovom *Zlate Grimmove pravljice*. Opremljena z ilustracijami Jelke Godec Schmidt je še sveža iz tiskarne lepo zaokrožila razstavo.

Četrta in peta vitrina sta bili posvečeni slikaniškimi izdajam, prva zbirki Čebelica, druga pa slikanicam večjega formata. Objave Grimmovih pravljic v zbirki *Čebelica* so postale stalnica, ki je spremljala številne generacije otrok, od petdesetih let prejšnjega stoletja pa vse do danes. Prva knjižica v zbirki je bila prav *Rdeča kapica* bratov Grimm. Izšla je leta 1953. Z izjemnimi ilustracijami Marlenke Stupica in izvrstnim prevodom Frana Albrehta danes velja za legendarno izdajo. Skupno je od začetkov zbirke pa do danes izšlo v njej deset različnih naslovov s številnimi ponatisi: *Rdeča kapica*, *Sneguljčica*, *Trnuljčica*, *Pepelka*, *Velikan in krojaček*, *Gosja pastirica pri studentu*, *Janko in Metka*, *Zvezdni tolarji*, *Bratec in sestra* ter *Tri peresa*. Naklade so bile v preteklosti neverjetne: *Rdeča kapica* je leta 1968 izšla v kar 25.000 izvodih.

Grimmove junake so tekom desetletij v podobah oživili številni priznani slovenski slikarji in ilustratorji: Maksim Gaspari, Evgen Sajovic, Jože Ciuha, France Slana, Maksim Sedej, Mara Kraljeva, Marlenka Stupica, Lidija Osterc, Ančka Gošnik Godec, Marjanca Jemec Božič, Kostja Gatnik, Marija Lucija Stupica, Kamila Volčanšek, Roža Piščanec, Božo Kos, Maša Kozjek, Marjan Manček, Alenka

Sottler in Jelka Godec Schmidt. Prevode pa so poleg že omenjenih pravajalcev prispevali tudi France Bevk, Mimi Malenšek, Oskar Hudales, Jože Zupančič, Vera Albreht, Vital Klabus, Janko Moder, Severin Šali, Rudolf Kresal, Jože Šmit, Slavko Pregelj, Jana Unuk idr.

Razstavo smo dopolnili tudi z manjšo vitrino, posvečeno jezikoslovnemu raziskovanju bratov Grimm, saj še danes veljata za utemeljitelja modernega nemškega jezika. Razstavili smo izjemno natančen in še danes zelo uporaben slovar nemškega jezika (*Deutsches Wörterbuch*, 1838), ki sta ga brata v času svojega življenja zasnova in izdelala do črke F. Predvsem Jacob se je pri svojem delu veliko posvečal raziskovanju jezika. Proučeval je tudi srbski in slovenski jezik in navezal stike z našim jezikoslovcem Jernejem Kopitarjem. Njuno obsežno korespondenco hranijo na Dunaju, v NUK pa se lahko pohvalimo z dvema ohranjenima Jacobovima pismima slovenskemu bibliografu in politiku Etbinu Henriku Costi. Kopiji pisem iz leta 1858 smo predstavili tudi na razstavi.

Kljub številnim trivialnim izdajam Grimmovih pravljic, ki so poplavile tudi slovenski knjižni trg, se jim je razstava izognila. Naš namen je bil predstaviti kakovostne knjižne izdaje, saj menimo, da predvsem te kažejo resnično in nezamenljivo sliko recepcije posamezne knjige v nekem tujem kulturnem in jezikovnem okolju. Slovenci res nismo bili med prvimi narodi, ki so prinesli Grimmove pravljice v svoje kulturno okolje. Smo pa, vsaj tako se zdi ob kratkem pregledu vsebine razstave, prenesli pravljice z veliko mero razsodnosti in tenkočutnosti. Tako po jezikovni kot likovni plati. Morda jih imamo prav zato tako radi in jih vedno znova prebiramo. Najlepše pri vsem pa je, da Grimmove pravljice niso le del naše, temveč evropske kulturne dediščine. Tako si lahko njihovo bogastvo in modrosti delimo z vsemi.